

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA.

Departament d'Educació Comparada i Història de l'Educació.

TÍTOL DE LLICENCIAT EN PEDAGOGIA.

UNIVERSITAT VALÈNCIA

POLÍTICA DE L'EDUCACIÓ SOCIAL.

GUIA DOCENT DE L'ASSIGNATURA.

CURS 2007-2008.

Professor: Vicent Torregrosa Barberà.

I.- DADES INICIALS D'IDENTIFICACIÓ.

Nom de l'assignatura:	Política de l'Educació Social.
Caràcter:	Optativa.
Títol:	Llicenciat en Pedagogia.
Cicle / Curs:	Primer cicle. Tercer curs.
Departament:	Educació Comparada i Història de l'Educació.
Professor responsable:	Vicent Torregrosa Barberà.
Llengua:	Valencià.

II.- INTRODUCCIÓ A L'ASSIGNATURA.

La Política de l'Educació Social, segons el disposat a la Resolució del 24 de juliol del 2000 de la Universitat de València (BOE del 16 d'agost) per la qual s'ordena publicar el pla d'estudis de Llicenciat en Pedagogia, aprovat per acord de la Junta de Govern del 18 d'abril del 2000, és una assignatura optativa corresponent al primer cicle / 3r curs que, amb un total de 6 crèdits (4'5 teòrics i 1'5 pràctics) i vinculada a l'Àrea de Coneixement de Teoria i Història de l'Educació (Departament d'Educació Comparada i Història de l'Educació), organitza els continguts i la docència de la matèria del seu mateix nom.

D'acord amb les línies generals de contingut assenyalades a la Resolució esmentada, en el desenvolupament del programa establert per a la Política de l'Educació Social: reflexionarem sobre els valors i els principis fonamentals orientadors de les intervencions socioeducatives i sobre els instruments o estratègies a desenvolupar en dites accions i finalitats a aconseguir; concretarem relacions entre *política* i *educació social*, delimitant nous espais d'actuació des d'una mirada política de l'Educació Social; analitzarem des d'una perspectiva històrica les dimensions sociopolítiques i ideològiques de l'Estat de Benestar i les possibilitats de les polítiques socioeducatives en el futur dels models de benestar; i estudiarem el marc jurídic de l'educació social i la distribució de competències, en matèria socioeducativa, entre les diverses administracions públiques (Estat, CC.AA., Ajuntaments).

L'assignatura manté lligams bàsics amb altres tant del primer cicle com del segon de la titulació de Pedagogia i, juntament amb algunes d'elles (*Sociologia de l'Educació, Pedagogia Social, Polítiques socioeducatives...*), s'orienta a la formació teòrica i pràctica en un dels tres grans camps de l'activitat professional del pedagog -l'Educació Social des de la perspectiva d'una formació complementària i especialitzada respecte de l'oferida a la diplomatura-, que permet la realització de diverses funcions (animació sociocultural, assistència en serveis socials...) en centres, organismes i serveis tant de l'àmbit públic com del privat.

III.- VOLUM DE TREBALL.

	Hores/Curs.
ASSISTÈNCIA A CLASSES TEÒRIQUES.	36
ASSISTÈNCIA A CLASSES PRÀCTIQUES.	12
ESTUDI PREPARACIÓ CLASSES.	24
PREPARACIÓ PROBLEMES I PRÀCTIQUES.	24
PREPARACIÓ DE TREBALLS	12
ESTUDI PREPARACIÓ D'EXÀMENS.	24
REALITZACIÓ D'EXÀMENS.	6
ASSISTÈNCIA A TUTORIES, SEMINARIS...	8
ASSISTÈNCIA A SEMINARIS I ACTIVITATS	4
TOTAL VOLUM DE TREBALL.	150

IV.- OBJECTIUS GENERALS.

- Clarificar el concepte d'educació social i delimitar els àmbits de treball i les àrees d'intervenció de la mateixa.
- Reflexionar sobre la importància dels elements ideològics i polítics pel que fa a l'elaboració dels discursos teòrics i de caràcter referencial en les pràctiques socioeducatives.
- Reflexionar sobre alguns dels nous espais polítics d'actuació oberts a l'educació social.
- Estudiar les relacions i les diferències entre la Política de l'Educació Social i les polítiques de l'educació social.
- Comprendre la importància de la perspectiva política en l'àmbit de l'educació social.
- Establir les vinculacions existents entre democràcia, Drets Humans i polítiques socioeducatives.
- Valorar els Drets Humans com a ideal programàtic de les polítiques socioeducatives.
- Analitzar la gènesi, consolidació i evolució de l'Estat de Benestar i les implicacions entre aquest i les polítiques socioeducatives.
- Reflexionar sobre la crisi del model de l'Estat de Benestar, l'impacte de la globalització, els nous agents de les polítiques socioeducatives i els reptes d'aquests en les societats del segle XXI.
- Conèixer els instruments jurídics d'intervenció socioeducativa derivats dels Programes, Declaracions i Convenis de les Nacions Unides i reflexionar sobre les seues possibilitats i influències.
- Conèixer el marc institucional europeu i alguns dels seus instruments jurídics d'intervenció en matèria de polítiques socioeducatives.
- Comprendre els diversos nivells d'articulació (internacional, nacional, autonòmic, local,...) de les polítiques socioeducatives.
- Raonar els fonaments constitucionals del concepte d'educació social i de l'articulació de les polítiques socioeducatives.
- Conèixer l'ordenament legal de l'Educació Social en el context de l'Estat Autonòmic.
- Analitzar, comprendre i explicar la confluència dels diferents nivells de l'Administració en el disseny de les polítiques socioeducatives.
- Estudiar les possibilitats d'intervenció de l'Administració local en l'àmbit de l'educació social.

V.- CONTINGUTS.

Programa teòric.

- Tema 1. Ideologia, Política i Educació Social.
- Tema 2. Cultura del Benestar i polítiques socioeducatives.
- Tema 3. El marc jurídic de l'educació social: referents internacionals i constitucionals
- Tema 4. L'ordenament legal en el context de l'Estat autonòmic: distribució de competències.
- Tema 5. Comunitat, societat civil i polítiques socioeducatives.

Programa pràctic.

- Seminaris sobre temes específics del programa.
- Anàlisi i comentari de legislació.
- Treballs monogràfics, exposicions i debats.
- Xarrades sobre temes del programa amb la participació d'especialistes i professionals en exercici.
- Anàlisi i comentari de textos.
- Anàlisi de casos i problemes.

Per a l'elaboració dels treballs monogràfics s'abordaran, entre d'altres, temes, com ara:

- L'Estat de Benestar: origen i evolució.
- Els Drets Humans i les polítiques socioeducatives.
- La globalització i el seu impacte en el disseny de polítiques socioeducatives.
- Els fonaments constitucionals de les polítiques socioeducatives.
- Anàlisi del marc jurídic de l'educació social.
- Estudis comparats de polítiques socioeducatives, de normes legals,...
- Perspectives teòriques concretes sobre temes generals o específics de les polítiques socioeducatives.
- Estat autonòmic i polítiques socioeducatives
- Polítiques socioeducatives al territori valencià.
- Polítiques socioeducatives desenvolupades en un àmbit local determinat.
- La contribució de les organitzacions cíviques a l'educació social mitjançant l'estudi d'alguna exemplificació...

VI.- DESTRESES QUE CAL ADQUIRIR.

- Conèixer i dominar el vocabulari específic vinculat a l'assignatura de *Política de l'Educació Social*, utilitzant-ne les xarxes conceptuals.
- Emprar adientment els instruments bàsics de búsqueda d'informació tant en biblioteques, hemeroteques, anuaris legislatius... com en la *Red Internet*.
- Usar les estratègies d'aprenentatge personal i cooperatiu (percepció, interpretació, interacció social, autoaprenentatge, autonomia personal...) de forma escaient, segons les situacions de comunicació.
- Sintetitzar les idees fonamentals d'un article científic, distingint entre dades i arguments.
- Analitzar i contextualitzar textos breus de contingut social i exposicions de motius de normes legals i interpretant el sentit polític de les intervencions.
- Resumir els continguts fonamentals d'un llibre o d'un article relacionat amb l'assignatura.
- Extraure les dimensions sociopolítiques i ideològiques d'algunes normes legals que conformen el marc jurídic de l'educació social i la distribució de competències, en matèria socioeducativa, entre les diverses administracions públiques (Estat, CC.AA., Ajuntaments).
- Elaborar bé personalment bé de forma cooperativa un treball monogràfic, d'acord amb uns criteris previs (programa pràctic) i esposar-lo davant el grup-classe.
- Aplicar pautes prèvies a l'elaboració d'estudis compostats de normes legals, polítiques socioeducatives de programes electorals o aplicades en àmbits determinats (Estat, CC.AA., Ajuntaments).

VII.- HABILITATS SOCIALS.

- Desenvolupar capacitats que permeten inserir els fets analitzats en un context sociohistòric.
- Desenvolupar habilitats de treball en grup davant reptes col·lectius.
- Capacitar per a la interpretació del sentit polític de les intervencions socioeducatives.
- Desenvolupar actituds crítiques davant situacions socials injustes.
- Potenciar el compromís social de l'alumnat.
- Adquirir hàbits de participació, cooperació, solidaritat... en situacions diverses del procés d'ensenyament-aprenentatge.
- Propiciar el compromís deontològic en l'activitat professional.
- Despertar l'interés per aquelles activitats del camp professional del pedagog vinculades a l'Educació Social des d'una perspectiva especialitzada.

VIII.- TEMARI I PLANIFICACIÓ TEMPORAL.

	TEMES / CONTINGUTS.	SETMANES.
	<ul style="list-style-type: none"> • Presentació de l'assignatura. • Plantejament general del procés d'ensenyament-aprenentatge: comentaris al voltant dels objectius generals, continguts, avaluació, metodologia... • Avaluació inicial. 	1
1	<p>- Tema 1. Ideologia, Política i Educació Social.</p> <p>1.1.-Aproximació conceptual a la Política de l'Educació Social. 1.2.-Dels àmbits d'intervenció als nous espais d'actuació. 1.3.-Dimensió sociopolítica i ideològica de l'Educació Social.</p>	2
2	<p>- Tema 2. Cultura del Benestar i polítiques socioeducatives.</p> <p>2.1.- De l'Estat de Dret a l'Estat de Benestar: origen i evolució històrica de l'Estat de Benestar. 2.2.- Estat, societat i cultura del Benestar. 2.3.- Polítiques socioeducatives en la crisi de l'Estat de Benestar.</p>	3
3	<p>- Tema 3. El marc jurídic de l'Educació Social.</p> <p>3.1.- Referències internacionals i europees: implicacions en el context legal espanyol. 3.2.- Fonaments constitucionals. 3.3.- Articulació de les polítiques socioeducatives: legislació bàsica.</p>	3
4	<p>- Tema 4. L'ordenament legal en el context de l'Estat autonòmic.</p> <p>4.1.- Estat autonòmic i temes socioeducatius: distribució de competències. 4.2.- Comunitats Autònomes i polítiques socioeducatives. Lleis de Serveis Socials 4.3.- Polítiques d'educació social i competències municipals.</p>	3
5	<p>- Tema 5. Comunitat, societat civil i polítiques socioeducatives.</p> <p>5.1.- Societat civil i demandes socioeducatives. 5.2.- La ciutat com a element vertebrador de polítiques socioeducatives.</p>	2

PLANIFICACIÓ DE LES SESSIONS.

Setmana.	Mes.	Activitats previstes.	Sessions.	Hores.
1 ^a	Setembre	Presentació de l'assignatura: objectius, continguts, metodologia, criteris d'avaluació.	1	1'5
		Prova escrita: Avaluació Inicial.	1	1'5
2 ^a	Octubre(1 ^a)	Propostes de temes per als treballs monogràfics relacionats amb els continguts. Constitució dels grups de treball i metodologia. Planificació.	1	1'5
		Introducció als continguts del tema I: <i>Ideologia, Política i Educació Social</i> (1 ^a part). Exposició del professor. Anàlisi de la documentació.	1	1'5
		Activitat pràctica en grups: plantejament inicial. Estudi comparat de normes legals relacionades amb polítiques socioeducatives. Treball en grup.	1	1
3 ^a	Octubre(2 ^a)	Posada en comú, debat i conclusions sobre l'Estudi comparat de normes legals relacionades amb polítiques socioeducatives. Treball en gran grup.	1	1'5
		Introducció, per part del professor, als continguts de la segona part del tema I: <i>Ideologia, Política i Educació Social</i> . Anàlisi de la documentació.	1	1'5
		Entrega activitats pràctiques de la setmana anterior. Avaluació del grup. Activitats pràctiques referides als àmbits d'acció/intervenció socioeducativa i als nous espais polítics d'actuació en educació social. Treball individual i en gran grup.	1	1

Setmana.	Mes.	Activitats previstes.	Sessions.	Hores.
4 ^a	Octubre (3 ^a)	Anàlisi dels objectius i continguts del tema II: <i>Cultura del Benestar i Polítiques Socioeducatives</i> . Introducció al tema, per part del professor, amb l'apartat: <i>L'Estat de Benestar: origen i consolidació</i> .	1	1'5
		Entrega de les activitats pràctiques individuals referides al tema I. Avaluació. Activitats pràctiques referides a la caracterització de l'Estat de Benestar. Comentari de text, reflexions personals, punts de vista individuals... Posada en comú. Treball individual i en gran grup.	1	1
		Exposició del treball monogràfic elaborat pel grup d'alumnes corresponent sobre <i>L'Estat de Benestar: breu perspectiva històrica</i> . Posada en comú, anàlisi, debat i conclusions. Entrega de documentació. Avaluació.	1	1'5
5 ^a	Octubre (4 ^a)	Introducció, per part del professor, a l'apartat segon del tema II: <i>El procés d'evolució de l'Estat de Benestar: crisi i estratègies de futur</i> .	1	1'5
		Activitats pràctiques individuals i en grup referides a la cultura del benestar i les polítiques socioeducatives en els programes electorals dels partits polítics.	1	1
		Exposició del treball monogràfic elaborat pel grup d'alumnes corresponent a <i>Drets Humans i polítiques socioeducatives</i> . Posada en comú, anàlisi, debat i conclusions. Entrega de documentació. Avaluació.	1	1'5

Setmana.	Mes.	Activitats previstes.	Sessions.	Hores.
6 ^a	Novembre (1 ^a)	Introducció, per part del professor, del tercer apartat del tema II: <i>Globalització i polítiques socioeducatives</i> .	1	1'5
		Activitats pràctiques referides a l'apartat anterior. Comentari d'articles de premsa i d'il·lustracions. Treball individual i en gran grup.	1	1
		Exposició, per part del grup d'alumnes corresponent, del treball monogràfic: <i>La globalització: impacte en les polítiques socioeducatives</i> . Anàlisi i debat pel grup-classe. Entrega de documentació. Avaluació.	1	1'5
7 ^a	Novembre (2 ^a)	Presentació del dossier del tema III: <i>El marc jurídic de l'Educació Social</i> . Explicació, per part del professor, de la primera part del tema: <i>Referències internacionals de les polítiques socioeducatives</i> .	1	1'5
		Entrega activitats pràctiques individuals del tema II. Avaluació. Activitats pràctiques referides a la incidència en el context legal espanyol de diverses referències internacionals del marc jurídic de l'Educació Social (Declaració dels Drets Humans (1948), Declaració dels Drets del Nen (1954)... Activitats individuals i xicotet i gran grup.	1	1
		Exposició d'un tema monogràfic per part de l'alumnat: <i>Referents internacionals de les polítiques socioeducatives</i> . Posada en comú. Anàlisi, debat i conclusions. Entrega de documentació. Avaluació.	1	1'5

Setmana.	Mes.	Activitats previstes.	Sessions.	Hores.
8 ^a	Novembre (3 ^a)	Sessió teòrica sobre la segona part del tema III: <i>El marc europeu de les polítiques socioeducatives.</i>	1	1'5
		Activitats pràctiques referides a normes de caràcter europeu (Carta Social Europea (1961), Tractat de Maastricht (1992), Constitució Europea (2004)...) i a les principals línies d'acció de les polítiques socioeducatives. Treball individual i en grup.	1	1
		Exposició, per part de l'alumnat, d'un tema monogràfic: <i>Anàlisi del marc jurídic europeu de l'Educació Social.</i> Posada en comú. Anàlisi, debat i conclusions. Entrega de documentació. Avaluació.	1	1'5
9 ^a	Novembre (4 ^a)	Sessió teòrica en gran grup sobre la tercera part del tema III: <i>Fonaments constitucionals de l'Educació Social.</i>	1	1'5
		Activitats pràctiques sobre: <ul style="list-style-type: none"> - Els principis rectors de la política social continguts a la Constitució del 1978. - La relació existent entre els "valors superiors" assenyalats a l'article 1.1, els drets bàsics que s'hi desprenen i els principis pedagògics a què donen lloc. - Aspectes relacionats amb les polítiques socioeducatives continguts als preàmbuls de les lleis educatives del període democràtic. Treball individual i en grup.	1	1
		Exposició, per part de l'alumnat, d'un tema monogràfic: <i>Els fonaments constitucionals de les polítiques socioeducatives.</i> Posada en comú. Anàlisi, debat i conclusions. Entrega de documentació. Avaluació.	1	1'5

Setmana.	Mes.	Activitats previstes.	Sessions.	Hores.
10 ^a	Desembre (1 ^a)	Sessió teòrica en gran grup. Anàlisi d'objectius, continguts i documentació referida al tema IV: <i>L'ordenament legal de l'educació social en el context de l'Estat autonòmic.</i> Explicació de l'apartat: <i>El Títol VIII de la Constitució: distribució de competències.</i>	1	1'5
		Entrega d'activitats pràctiques individuals del tema III. Avaluació. Activitats pràctiques sobre la distribució de competències en matèria educativa i Serveis Socials en el context de l'Estat de les autonomies. Treball individual i en grup.	1	1
		Exposició d'un tema monogràfic per part de l'alumnat: <i>L'Estat autonòmic i temes socioeducatius: distribució de competències.</i> Posada en comú. Anàlisi, debat i conclusions. Entrega de documentació del grup. Avaluació.	1	1'5
11 ^a	Desembre (2 ^a)	Explicació, per part del professor, de l'apartat del tema IV referit a: <i>Comunitats Autònomes i polítiques socioeducatives. Legislació sobre Serveis Socials</i>	1	1'5
		Activitats pràctiques sobre les normes legals autonòmiques referides a Serveis Socials, Programes de Garantia Social... Treball individual i en grup.	1	1
		Exposició d'un tema monogràfic per part de l'alumnat: <i>Polítiques socioeducatives al País Valencià: una aproximació.</i> Posada en comú. Anàlisi, debat i conclusions. Entrega de documentació del grup. Avaluació.	1	1'5

Setmana.	Mes.	Activitats previstes.	Sessions.	Hores.
12 ^a	Desembre (3 ^a)	Explicació, per part del professor, del tercer apartat del tema IV: <i>Competències municipals i polítiques socioeducatives.</i>	1	1'5
		Activitats pràctiques referides a les competències municipals en matèria socioeducativa, amb especial referència a la Llei Reguladora de les Bases de Règim Local i al R.D. de cooperació de les Corporacions Locals amb el M.E.C. Treball individual i en grup.	1	1
		Exposició d'un tema monogràfic per part de l'alumnat: <i>Polítiques socioeducatives desenvolupades en un àmbit local determinat.</i> Posada en comú. Anàlisi, debat i conclusions. Entrega de documentació del grup. Avaluació.	1	1'5
13 ^a	Gener (2 ^a)	Sessió teòrica. Introducció, per part del professor, al tema V: <i>Comunitat, societat i polítiques socioeducatives.</i>	1	1'5
		Entrega de les activitats pràctiques individuals del tema IV. Avaluació. Sessió pràctica sobre les organitzacions cíviqes i la seua vinculació amb les polítiques socioeducatives i sobre la ciutat com a element vertebrador de les polítiques socioeducatives. Treball individual i en xicotet i gran grup.	1	1
		Exposició d'un tema monogràfic per part de l'alumnat: <i>La contribució de les organitzacions cíviqes al desenvolupament dels objectius de l'educació social per mitjà d'una exemplificació.</i> Posada en comú. Anàlisi, debat i conclusions. Entrega de documentació del grup. Avaluació.	1	1'5

Setmana.	Mes.	Activitats previstes.	Sessions.	Hores.
14 ^a	Gener (3 ^a)	Entrega de les activitats pràctiques individuals del tema V. Avaluació. Reflexió sobre el desenvolupament de la programació de la matèria.	1	1'5
		Prova escrita final	1	2'5
	Per determinar	Sessions dedicada/es a activitats complementàries.	Per determinar	3
		Participació en activitats conjuntes que s'hagen programat amb altres grups d'innovació: xerrades, taules redones... Aquestes activitats es podran integrar de manera flexible dins les sessions programades amb anterioritat, el que suposarà el consegüent reajust de la planificació anterior.		

IX.- METODOLOGÍA / RECURSOS DIDÀCTICS.

L'assignatura queda planificada amb un total de catorze setmanes d'un quadrimestre amb dues sessions setmanals teòriques d'una hora i mitja de durada cadascuna i una pràctica d'una hora.

En el desenvolupament de la matèria, buscarem un aprenentatge significatiu, la qual cosa implicarà:

- partir de les idees prèvies;
- proposar continguts coherents, clars i organitzats;
- aprendre d'acord amb les xarxes conceptuals de la matèria;
- considerar la progressió en les continguts;
- propiciar la interacció al grup-classe,
- obrir les estratègies d'aprenentatge (percepció, interpretació, llengua parlada, interacció social, autonomia personal, autoaprenentatge,...) a la diversitat d'estils d'aprenentatge de l'alumnat i de situacions de comunicació.

Combinarem, per tant, diversos mètodes d'ensenyament/aprenentatge com exposicions, estudi i resolució de casos i problemes, cooperació activa, aprenentatge autònom...

El treball, tant teòric com pràctic de desenvolupament de la matèria, l'abordarem a tres nivells:

- la participació de l'alumnat en les sessions convencionals de classe (teòriques/pràctiques),
- el treball personal d'informació, documentació, disseny i exposició,
- el treball en xicotet grup.

Per tal d'evitar que les classes siguin fonamentalment expositives, on el professor actua de transmissor de coneixements i l'alumne de receptor passiu, propiciarem l'autoaprenentatge i abordarem els continguts de la matèria, amb la participació de l'alumnat, a través d'exposicions guiades pel professor, assenyalant temes-clau, plantejant qüestions que inciten a la investigació, reflexió i assimilació personal utilitzant-hi les referències bibliogràfiques i els documents proposats. Amb aquest plantejament bidireccional es persegueix que les classes es plantegen de forma participativa i dialogada, que s'estimule la participació, amb un paper actiu dels alumnes i que s'afavorisca l'aprenentatge comprensiu, l'aplicació del coneixement i la presa de decisions.

En iniciar cada tema, s'informarà l'alumnat dels objectius, dels continguts i de la planificació. Al llarg del seu desenvolupament es procurarà intercalar activitats curtes i dinàmiques amb la finalitat d'evitar monòlegs i exposicions massa llargues, facilitant així la participació i el raonament dels estudiants. Al final de cada apartat/tema es procurarà concretar amb una recapitulació o síntesi. Per tal d'evitar errades, tant de forma com de fons, es procurarà elaborar o facilitar, segons les ocasions, una mena d'esquema-resum o mapa conceptual que continga els aspectes fonamentals.

Amb la finalitat de relacionar procés d'ensenyament i procés d'investigació, facilitant l'aprenentatge significatiu, plantejarem altres activitats de caràcter pràctic com ara:

- anàlisi i comentari de textos i de legislació,
- debats sobre les exposicions,
- recensions sobre obres significatives,
- estudis comparats sobre normes legals, polítiques socioeducatives,
- anàlisi de casos i problemes,
- xarrades amb la participació d'especialistes i professionals en exercici...

La realització de treballs, bé individuals bé de xicotet grup, ens permetrà que els alumnes es vagen perfeccionant en la pràctica del domini d'habilitats relacionades amb la crítica i la investigació històrica político-educativa i adquirisquen hàbits de participació, cooperació, solidaritat... tant al llarg de la investigació com durant la redacció del treball i la presentació oral davant el grup-classe. En definitiva, amb aquestes activitats, els alumnes entraran en contacte amb les fonts i la bibliografia, realitzaran lectures complementàries, es plantejaran preguntes, formularan hipòtesis, elaboraran interpretacions, utilitzaran fonts i bibliografia i redactaran treballs científics.

En resum, en l'horari presencial de l'alumnat, l'organització del procés d'ensenyament/aprenentatge conjugarem les modalitats organitzatives següents: classes teòriques, seminaris-tallers, classes pràctiques i tutories. D'altra banda, en l'horari no presencial, és a dir, el del treball autònom de l'alumnat, buscarem fomentar l'equilibri entre estudi i treball autònom individual i estudi i treball en equip.

Pel que fa als recursos didàctics a utilitzar en el desenvolupament de l'assignatura, considerarem tant l'ús de material imprès divers (guia docent, dossier amb material de suport i de referència, bibliografia, esquemes, mapes conceptuals, documents i legislació, lectures...) com de material audiovisual (retroprojector, *power point*, vídeos, DVD...) o la participació d'especialistes en exercici i l'ús d'*Internet* per a la busca de fonts i documentació.

Finalment, en el procés d'ensenyament-aprenentatge donarem gran importància a l'acció tutorial per tal de mantenir una relació més personalitzada amb els estudiants, facilitar la seua orientació i assessorament i conèixer, de primera mà, els interessos individuals. Amb la finalitat de sistematitzar l'activitat i millorar l'eficàcia, durem un registre de seguiment i avaluació de les propostes i dels acords.

X.- AVALUACIÓ DE L'APRENTATGE.

En coherència amb els objectius, els continguts i els principis metodològics exposats i el caràcter processual de la intervenció, l'avaluació de l'alumnat que durem a la pràctica, serà, a l'igual que tot el procés:

- **contínua**, començant per ser inicial o diagnòstica, amb la finalitat de prendre decisions en la planificació,
- **formativa**, al llarg de tot el procés d'ensenyament-aprenentatge, i
- **sumativa**, en la finalització del procés, permetent-nos traduir i indicar el nivell assolit per l'alumne.

A més a més, serà, també:

- **individual**, de forma criterial, atenent a la diversitat de l'alumnat i a l'estil d'aprenentatge (és a dir, avaluació de l'alumne respecte de si mateix),
- **democràtica**, amb criteris assumits pels qui protagonitzarem el procés d'ensenyament-aprenentatge i
- **orientadora**, oferint informació permanent sobre l'evolució de l'alumnat respecte de tot el procés.

Però no es tractarà d'una avaluació contínua basada en la comprovació de coneixements adquirits com a continguts conceptuals, sinó en el coneixement de l'alumne, en l'anàlisi del procés i en els resultats finals en els quals considerarem, també, els continguts de tipus procedimental i els de tipus actitudinal.

A més a més, entenem l'avaluació com a un procés d'investigació que ens permeti orientar i millorar la pràctica docent, com un sistema de valoració per a la intervenció docent i com una presa de decisions.

Les tècniques i instruments que utilitzarem per a l'observació, valoració i conformació de la nota final seran les següents:

- Exercicis escrits sobre els continguts de la matèria desenvolupats a les classes (fins un 40%).
- Elaboració d'un treball monogràfic sobre els continguts del temari, que haurà de ser exposat davant el grup/classe (fins un 10%).
- Participació en les sessions de classe tant teòriques com pràctiques (fins un 10%).
- Treballs-comentari sobre les lectures, legislació, textos o llibres que s'assenyalen i quadern d'activitats pràctiques (fins un 30%).
- Iniciatives individuals prèviament concertades amb el professor (fins un 10%).

Tots els elements susceptibles d'avaluació (exercici escrit, treballs monogràfics, exposicions, comentaris per escrit, iniciatives individuals,...) ho seran en funció dels següents criteris:

1. Precisió conceptual.
2. Fonamentació teòrica.
3. Rigor metodològic en el desenvolupament.
4. Claredat en l'exposició.
5. Comprensió del que s'ha exposat.
6. Qualitat en la presentació.
7. Base bibliogràfica.
8. Aportació personal al tema tractat.

XI.- BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA.

- ADELANTADO, J. (2000): *Cambios en el Estado del Bienestar. Políticas sociales y desigualdades en España*, Icaria-Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona.
- ALEMÁN, C. (1996): "Régimen jurídico de los Servicios Sociales en España" en ALEMÁN, C.; GARCÉS, J.: *Administración social: servicios de bienestar social*, Siglo XXI, Madrid, pp. 57-78.

- ALONSO, J. M^a; GONZALO, B. (1997): *La Asistencia Social y los Servicios Sociales en España*, Boletín Oficial del Estado, Madrid.
 - ALVARADO PÉREZ, E. (coord.) (1998): *Retos del Estado de Bienestar en España a finales de los noventa*, Ed. Tecnos, Madrid.
 - APARICIO, M. A. (1994): *Introducción al sistema político y constitucional español*, Ariel, Barcelona.
 - ARCARONS, J.; BOSCO, À.; NOGUERA, J. A.; RAVENTÓS, D. (2005): *La Renda Bàsica de Ciutadania. Una proposta viable per a Catalunya*, Ed. Mediterrània, Barna.
 - ARIÑÓ, A. (dir.) (2001): *La ciudadanía solidaria. El voluntariado y las organizaciones de voluntariado en la Comunidad Valenciana*, BANCAJA, València.
 - ARIÑÓ ORTIZ, G.; DE LA CUÉTARA, J. M.; MARTÍNEZ LÓPEZ-MUÑIZ, J. L.: (1997): *El nuevo servicio público*, Marcial Pons, Madrid.
 - BASCUÑÁN, J.; LLUCH, J.; SERRA, I. (1988): *Jornada sobre Municipios y Servicios Sociales (Valencia, 17 de octubre de 1987). Elementos para la evaluación de los programas municipales*, Diputació de València, València.
 - BELTRÁN, F.; BELTRÁN, J. (1996): *Política y practicas de la educación de personas adultas*, Universitat de València, València.
 - BENHABIB, S. (2000): *Diversitat cultural, igualtat democràtica*, Tàndem, València.
 - BERMEJO, B. et al. (1996): *Formación Profesional-Ocupacional. Perspectivas de un futuro inmediato*, Universidad de Sevilla, Sevilla.
 - BLAIR, T. (1998): *La tercera vía*, El País-Aguilar, Madrid.
 - BONAL, X.; ESSOMBA, M. A.; FERRER, F. (Coords.) (2004): *Política educativa i igualtat d'oportunitats*, Editorial Mediterrània, Barcelona.
 - BONAL, X.; GONZÁLEZ, I. (1998): *Actores y políticas educativas en la década de los noventa*, Cerdanyola, Departament de Sociologia, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona.
 - CARIDE, J. A. (2003): "Las identidades de la Educación Social" en *Cuadernos de Pedagogía*, nº 321, febrero 2003, Barcelona.
 - CASTILLO (ed.) (1994): *Solidaridad desde abajo*, Centro de Estudios Históricos y Confederación Nacional de Mutualidades de Previsión, Madrid.
 - CENTENO SORIANO, C. (2005): *Pedagogía Social. Marco Metodológico y profesional del educador*, Ed. Formación Alcalá, Alcalá la Real (Jaén).
 - COLOM, A. J. (1987): *Modelos de intervención socioeducativa*, Narcea, Madrid.
 - COLOM, A. J.; DOMÍNGUEZ, E. (1997): *Introducción a la Política de la Educación*, Ariel, Barcelona.
 - COMISIÓN EUROPEA (1993): *Libro Verde sobre la Política Social Europea*, Unión Europea, Bruselas.
- (1994): *Libro Blanco. La política social europea. Un paso adelante para la Unión*, Oficina de Publicaciones de la Comisión Europea, Luxemburgo.
- CORTINA, A. (1997): *Ciudadanos del mundo. Hacia una teoría de la ciudadanía*, Alianza, Madrid.
 - COTINO HUESO, L.; SÁNCHEZ FERRIZ, R. (2000): *Derechos, deberes y responsabilidades en la enseñanza (un análisis jurídico-práctico a la luz de los dictados constitucionales)*, Generalitat Valenciana, València.
 - DAHL, R. (1999): *La democracia. Una guía para los ciudadanos*, Taurus, Madrid.
 - DAMIÁN TRAVERSO, J. (1978): *Educación y Constitución*, Servicio de Publicaciones del M. E. C., Madrid.

- DELORS, J. (1996): *La educación encierra un tesoro*, Informe de la Comisión Internacional sobre la Educación para el Siglo XXI, U.N.E.S.C.O., Santillana, Madrid.
- ESTEFANÍA, J. (1997): *Contra el pensamiento único*, Taurus, Madrid.
- FERMOSE, P. (1991): “*Estudio comparado de catorce leyes autonómicas sobre Servicios Sociales*” en *Homenaje al Prof. R. Marín Ibáñez*, U.N.E.D., Madrid, pp. 373-390.

(1995): “*La educación cívica en Cataluña*” en *Pedagogía Social*, nº 10, pp. 103-117.

- FERNÁNDEZ SORIA, J. M. (1999): *Política y legislación Educativas*, Síntesis, Madrid.

(2002): *Estado y educación en la España contemporánea*, Síntesis, Madrid.

- FERNÁNDEZ SORIA, J. M.; MAYORDOMO PÉREZ, A. (1993): *Política Educativa y Sociedad*, Universitat de València, València.
- FERNÁNDEZ TOMÁS, A. (2001): *La carta de derechos fundamentales de la Unión Europea*, Tirant lo Blanch, València.
- FONT, N.; SUBIRATS, J. (eds.) (1998): *Políticas públicas en España. Contenidos, redes de actores y niveles de Gobierno*, Ariel, Barcelona, pp. 249-269.
- FUNDACIÓN HOGAR DEL EMPLEADO (2000): *Políticas Sociales y Estado de Bienestar en España. Informe 2000*, Fundación Hogar del Empleado, Madrid.
- GALBRAITH, J. K. (1996): *Una sociedad mejor*, Crítica, Barcelona.
- GARCÉS FERRER, J. (coord.) (1996): *Sistema político y administrativo de los servicios sociales*, Tirant lo Blanch, València.
- GARCÍA COTARELO, R. (1985): *Del Estado de Bienestar al Estado de malestar*, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid.
- GARCÍA MORIYÓN, F. (1998): *Derechos Humanos y Educación. Textos fundamentales. Textos complementarios*, Ediciones de la Torre, Madrid.
- GARCÍA, S.; LUKES, S. (comps.) (1999): *Ciudadanía: justicia social, identidad y participación*, Siglo XXI, Madrid.
- GARDE, J. A. (1999): *Políticas Sociales y Estado de Bienestar en España. Informe 1999*, Fundación Hogar del Empleado-Trotta, Madrid.
- GIDDENS, A. (1999): *La tercera vía. La renovación de la socialdemocracia*, Taurus, Madrid.
- GILBERT SÁNCHEZ, J. A. (2002): *La otra globalización. Estado de Bienestar y Servicios a los ciudadanos*, Biblioteca Nueva, Madrid.
- GOMA R.; SUBIRATS, J. (2001): *Govern i polítiques públiques a Catalunya. (1980-2000)*, Vol. I: *Autonomia i Benestar*, Vol. II: *Coneixement, sostenibilitat i territori*, Bellaterra, Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona.
- GONZÁLEZ HERNÁNDEZ, A. (coord.) (1999): *Políticas de la Educación*, Diego Marín Editor, Murcia.
- GONZÁLEZ MORENO, B. (2002): *El estado social. Naturaleza jurídica y estructura de los derechos sociales*, Civitas, Madrid.
- GOODIN, R.; KLINGEMANN, H.-D.: *Nuevo manual de ciencia política*, Tomo II, Istmo, Madrid, pp. 914-933.
- HARRIS, D. (1990): *La justificación del Estado de Bienestar*, Ministerio de Economía, Madrid.
- IGLESIAS, E. V. (2000): “*Repensar la política para reinventar el Estado*” en *Quórum*, nº 1, pp. 19-26.

- JOHNSON, N. (1990): *El Estado de Bienestar en transición*, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Madrid.
- *La Ciudad Educadora*, I Congrés Internacional de Ciutats Educadores, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1990.
- LARSON, A. (2000): *Sociedad del Bienestar. ¿Valor añadido o carga excesiva?*, Fundación Progreso Global, Madrid.
- LÁZARO, L. M.; MARTÍNEZ USARRALDE, Mª J. (1998): *Educación, Empleo y Formación Profesional en la Unión Europea*, Universitat de València, València.
- LEMIEUX, P. (2000): *La soberanía del individuo. Fundamentos y consecuencias del nuevo liberalismo*, Unión Editorial, Madrid.
- LÓPEZ HIDALGO, J. (1995): “Educación Social y Sociedad Educadora” en *Educación Social. Revista de Intervención Socioeducativa*, nº 1, pp. 102-108.
- LÓPEZ MARTÍN, R. (2000): *Fundamentos políticos de la Educación Social*, Síntesis, Madrid.

(2001): “Educación, democracia y cultura del bienestar. Una reflexión en torno a las posibilidades de las políticas socioeducativas en el siglo XXI” en *Opciones Pedagógicas*, Revista de la Universidad Distrital “Francisco José de Caldas” de Bogotá (Colombia), nº 23, pp. 9-23.

(2003): “Aproximación al estudio político de la educación social. Reflexiones sobre su ámbito curricular”, en RUIZ, C. (coord.): *Educación Social. Viejos usos y nuevos retos*, Universitat de València, València.

- LUHMAN, N. (1993): *Teoría política en el Estado de Bienestar*, Alianza, Madrid.
- M.A.P. (2000): *Libro blanco para la mejora de los servicios públicos*, Ministerio de las Administraciones Públicas, Madrid.
- MARSHALL, T. H. (1999): *Ciudadanía y clase social*, Alianza, Madrid.
- MARTÍNEZ I MARTÍN, M.; NOGUERA I PIGEM, E. (1999): “La Declaración Universal de los Derechos Humanos: compromisos y deberes” en *Revista Española de Pedagogía*, nº 211, pp. 483-506.
- MAYORDOMO PÉREZ, A. (1987): “La intervención sociopedagógica en el municipio” en VV.AA.: *Sòcio-psico-pedagogia i municipi*, Coordinadora Comarcal de Serveis Sòcio-psico-pedagògics Municipals de la Ribera Alta i la Ribera Baixa del País Valencià, pp. 61-76.

(1998): *El aprendizaje cívico*, Ariel, Barcelona.

(2001): “Democracia y ciudadanía como retos político-pedagógicos” en LÁZARO, L. M. (ed.): *Problemas y desafíos para la educación en el siglo XXI en Europa y América Latina*, Universitat de València, València, pp. 199-215.

- M.E.C. (1993): *Temas transversales y desarrollo curricular*, M.E.C., Madrid.

(1994): *Recopilación de documentos referidos a los Programas de Garantía Social*, M.E.C., Madrid.

- MEDINA RUBIO, R. (1996): “Políticas Socioeducativas Europeas Contemporáneas” en *Innovación Pedagógica y Políticas Educativas*, XI Congreso Nacional de Pedagogía, San Sebastián, Vol. I (Ponencias), pp. 369-390.

(1999): “*La política educativa en España y el ordenamiento jurídico de la educación*” en *Revista de Ciencias de la Educación*, nº 178-179, pp. 207-222.

- MICHEL, D.; RENOU, D. (2001): *Código comentado de la Unión Europea*, Ed. De Vecchi, Barcelona.
- MISHRA, R. (1992): *El Estado de Bienestar en crisis. Pensamiento y cambio social*, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Madrid.

(1993): *El Estado de Bienestar en la sociedad capitalista*, Ministerio de Asuntos Sociales, Madrid.

- MOIX MARTÍNEZ, M. (1986): *El Bienestar Social*, Trivium, Madrid.
- MORENO, L. (1997): *Unión Europea y Estado de Bienestar*, C.S.I.C., Madrid.
- MUÑOZ DE BUSTILLO, R. (ed.) (1989): *Crisis y futuro del Estado de Bienestar*, Alianza, Madrid.

(1993): *Crisis y futuro del Estado de Bienestar*, Alianza Editorial, Madrid.

- NAVARRO LÓPEZ, V. (2000): *Neoliberalismo y Estado del Bienestar*, Ariel, Barcelona.
- NOGUEIRA, R. (1988): *Principios Constitucionales del Sistema Educativo Español*, M.E.C., Madrid.
- NÚÑEZ CUBERO, L.; ROMERO PÉREZ, C. (2001): *Evaluación de políticas educativas*, Universidad de Huelva, Huelva.
- OFFE, C. (1994): *Contradicciones en el Estado del Bienestar*, Alianza, Madrid.
- OJEDA MARÍN, A. (1993): *Estado social y crisis económica*, Editorial Complutense, Madrid.
- PECES-BARBA, G. (1995): *Ética, Poder y Derecho. Reflexiones ante el fin de siglo*, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid.

(1998): “*Los derechos económicos, sociales y culturales: su génesis y su concepto*” en *Derechos y Libertades*, nº 6, pp. 15-34.

- PECES-BARBA, G. y otros: (1990): *Garantía Internacional de los Derechos Sociales*, Ministerio de Asuntos Sociales, Madrid.
- PÉREZ DÍAZ, V. (1997): *La esfera pública y la sociedad civil*, Taurus, Madrid.
- PETRUS ROTGER, A. (1995): “*Educación Social y Políticas Socioeducativas*” en *Bordón*, nº 47, pp. 209-228.

(1996): “*La Educación Social en la Sociedad del Bienestar*” en YUBERO, S.; LARRAÑAGA, E.: *El Desafío de la Educación Social*, Universidad de Castilla-La Mancha, Cuenca, pp. 23-43.

(1997) (coord.): *Pedagogía Social*, Ariel, Barcelona.

(1997): “*Concepto de Educación social*” en PETRUS ROTGER, A. (coord.): *Pedagogía Social*, Ariel, Barcelona, pp. 9-39.

- PINILLA PALLEJÀ, R. (2004): *La renta básica de ciudadanía. Una propuesta clave para la renovación del Estado de bienestar*, Icaria, Barcelona.

(2006): *Más allá del Bienestar*, Icaria, Barcelona.

- PLANELLA RIBERA, J. i VILAR MARTÍN, J. (Coordinadores) (2006): *La pedagogía social en la sociedad de la información*, Ed. UOC, Barna.

- PUELLES BENÍTEZ, M. de (1987): *Política y administración educativas*, U.N.E.D., Madrid.
- (1996): “*Política de la Educación y Políticas Educativas: una aproximación teórica*” en *Innovación Pedagógica y Políticas Educativas*, XI Congreso Nacional de Pedagogía, San Sebastián, Vol. I (Ponencias), pp. 449-467.
- (1996): “*La organización de la educación en el Estado autonómico*” en PUELLES BENÍTEZ, M. de (coord.): *Política, Legislación e Instituciones de Educación Secundaria*, I.C.E./Horsori, Universitat de Barcelona, Barcelona, pp. 71-86.
- (1999): “*Política de la Educación: viejos y nuevos campos de conocimiento*” en *Revista de Ciencias de la Educación*, nº 178-179, pp. 187-206.
- QUINTANA CABANAS, J. M. (1996): “*La Animación Sociocultural como intervención socioeducativa*” en YUBERO, S.; LARRAÑAGA, E. (coord.): *El Desafío de la Educación Social*, Universidad de Castilla-La Mancha, Cuenca, pp. 45-54.
 - RAWLS, J. (1996): *El liberalismo político*, Crítica, Barcelona.
 - REQUEJO COLL, F. (1994): *Las democracias. Democracia antigua, democracia liberal y Estado de Bienestar*, Ariel, Barcelona.
 - RODRÍGUEZ BRAUN, C. (2000): *Estado contra mercado*, Taurus, Madrid.
 - RODRÍGUEZ CABRERO, G. (1982): “*Estado de Bienestar y Política Social. Concepciones teóricas*” en *Boletín de Estudios y Documentación de Servicios Sociales*, nº 13.
- (1989): “*Orígenes y evolución del Estado del Bienestar español en su perspectiva histórica. Una visión general*” en *Política y Sociedad*, nº 2, pp. 79-87.
- (1991): *Estado, privatización y bienestar. Un debate de la Europa actual*, Icaria, Barcelona.
- RODRÍGUEZ GUERRA, J. (2001): *Capitalismo flexible y Estado de Bienestar*, Comares, Granada.
 - ROMANS, M.; PETRUS, A.; TRILLA, J. (2000): *De profesión educador(a) social*, Paidós, Barcelona.
 - ROSANVALLON, P. (1995): *La Nueva Cuestión Social. Repensar el Estado providencia*, Manantial, Buenos Aires.
 - RUÍZ, A. (2002): *La Escuela Pública. El papel del Estado en la educación*, Biblioteca Nueva, Madrid.
 - RUIZ, C. (2003) (coord.): *Educación Social. Viejos usos y nuevos retos*, Universitat de València, València.
 - SANTOS REGO, M. A. (1997) (coord.): *Política Educativa en la Unión Europea después de Maastricht*, Xunta de Galicia, Santiago de Compostela.
 - SARASA, S.; MORENO, L. (eds.) (1995): *El Estado de Bienestar en la Europa del Sur*, C.S.I.C., Madrid.
 - SARRAMONA, J.; UCAR, X. (1989): “*Áreas de intervención en educación social*” en ETXEBERRÍA, F.: *Pedagogía social y educación no escolar*, Universidad del País Vasco, San Sebastián, pp. 53-59.
 - SENENT SÁNCHEZ, J. M^a (1994): *Los educadores sociales en Europa. Modelos formativos francófonos y meridionales*, Universitat de València, València.

- (1998) (coord.): *Animación y Pedagogía del Tiempo Libre*, Edetania, València.
- SIMONE, R. (2001): *La tercera fase. Formas de saber que estamos perdiendo*, Taurus, Madrid.
 - SOUVIRÓN MORENILLA, J. M. (1998): *La actividad de la Administración y el servicio público*, Comares, Granada.
 - SUBIRATS, J. (ed.) (1999): *¿Existe sociedad civil en España? Responsabilidades colectivas y valores públicos*, Fundación Encuentros, Madrid.
- (2000) (coord.): *Gobierno Local y Educación. La importancia del territorio y la comunidad en el papel de la escuela*, Ariel, Barcelona.
- TEDESCO, J. C. (1995): *El Nuevo Pacto Educativo. Educación, competitividad y ciudadanía en la sociedad moderna*, Anaya, Madrid.
- (1995): “Algunos aspectos de la formación del ciudadano en las políticas educativas de la Unión Europea” en *Política y Educación*, V Congreso Interuniversitario de Teoría de la Educación, Sitges, Barcelona, pp. 75-82.
- (1999): “Educación y estrategias de desarrollo” en *Educación de adultos y democracia*, Edición a cargo de J. Osorio, Editorial Popular-O.E.I., Sociedad Estatal Quinto Centenario, Madrid.
- TIANA, A.; SANZ, F. (2003): *Génesis y Situación de la Educación Social en Europa*, U.N.E.D., Madrid.
 - TOURAINÉ, A. (1997): *¿Podemos vivir juntos? Iguales y diferentes*, P.P.C., Madrid.
 - TRILLA, J. (coord.) (1997): *Animación sociocultural. Teorías, programas y ámbitos*, Ariel, Barcelona.
 - VEGA GIL, L. (2002): *Claves de la Educación Social en perspectiva comparada*, Hespérides, Salamanca.
 - VENTOSA PÉREZ, V. J. (1992): *Educación Social, Animación e Instituciones*, Ed. C.C.S., Madrid.
 - VICHÉ, M. (1999): *Una Pedagogía de la Cultura: la Animación Sociocultural*, Certeza, Zaragoza.
 - VILLAR ROJAS, J. (1997): *Privatización de los Servicios Públicos. La experiencia española a la luz del modelo británico*, Tecnos, Madrid.
 - VV.AA. (1990): *Crisis y futuro del Estado de Bienestar*, Alianza Universidad, Madrid.
 - VV.AA. (1996): *Dilemas del Estado de Bienestar*, Fundación Argentaria, Visor, Madrid.
 - VV.AA. (1997): *El pensamiento liberal en el fin de siglo*, Fundación Cánovas del Castillo, Madrid.
 - VV.AA. (2000): *Las estructuras del Bienestar en Europa*, Fundación ONCE-Civitas, Ed. S.L., Madrid.
 - VV.AA. (2000): *La inmigración extranjera en España. Retos educativos*, Fundación “La Caixa”, Colección Estudios Sociales, nº 1, Barcelona.
 - WHITTY, G. (2001): *Teoría social y política educativa. Ensayos de sociología y política de la educación*, Pomares Corredor, València.
 - YUS, R. (1997): *Hacia una nueva educación global desde la transversalidad*, Anaya, Madrid.